

PRODUKTIE, PRIJS EN AFZET VAN GROENE ERWTEN EN SCHOKKERS

Drs. F. H. BORN*

INLEIDING

In de jaren na de Tweede Wereldoorlog is, door wetenschappelijk onderzoek en doelmatige voorlichting, de erwenteelt in Nederland belangrijk veranderd.

Ten gevolge van rassenverbetering, ziekten- en insektenbestrijding met chemische middelen zijn de kilogramopbrengsten per ha hoger geworden en is de oogstzekerheid toegenomen. Bovendien is ook de teeltwijze gewijzigd; immers vinden chemische en mechanische onkruidbestrijding steeds meer toepassing, terwijl voorts ook door de machinale oogstmethoden de arbeidsbehoefte van het gewas minder is geworden. Het werk van de sinds 1939 bestaande „Peulvruchten Studie Combinatie” heeft bij dit alles stimulerend gewerkt.

De vermindering van de arbeidsbehoefte van een gewas door toepassing van moderne produktiemethoden heeft tot gevolg dat de ondernemer sneller tot uitbreiding van de teelt kan overgaan wanneer de prijsverwachting naar zijn mening hiertoe aanleiding geeft.

De belangrijkste soorten erwten, welke in Nederland worden verbouwd, zijn kleine groene erwten en schokkers. De teelt van schokkers heeft voornamelijk plaats op de Zeeuwse Eilanden en Goeree-Overflakkee en is geheel aangewezen op export. De belangrijkste teeltcentra voor ronde groene erwten zijn de zeekelegebieden; het Zuidwestelijk kleigebied heeft een groot aandeel in de totale produktie.

Erwten worden door de menselijke consument gebruikt voor soepen en als groente; in sommige landen worden veel erwten ingeblikt en in geconserveerde toestand naast de doperwten in de handel gebracht. Het afval en de mindere kwaliteit zijn bestemd voor veevoer.

In het hiernavolgende zal over een aantal jaren worden nagegaan in hoeverre er verband bestaat tussen de totale Nederlandse produktie en de prijs die door de boer kan worden gemaakt. De prijsbeweging van jaar tot jaar zal worden geconfronteerd met de geproduceerde hoeveelheden in het binnenland, terwijl voorts aandacht zal worden besteed aan het marktgebeuren bij onze belangrijkste afnemers en concurrenten. De markt- en prijsbeweging van dit produkt biedt voldoende interessante aspecten voor onderzoek over een lange periode. In het kader van dit artikel is het echter slechts mogelijk een beperkt aantal jaren in de beschouwing te betrekken.

DE ECONOMISCHE BETEKENIS VAN DE TEELT

Van 1950 t/m 1958 werd in Nederland gemiddeld ca. 26000 ha van de cultuurgrond bestemd voor de teelt van groene erwten; de oppervlakte beteeld met schokkers was

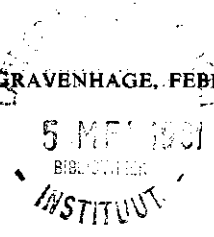
* De auteur is werkzaam bij het Landbouw-Economisch Instituut te 's-Gravenhage.

Bij de samenstelling van dit artikel werd een dankbaar gebruik gemaakt van de opmerkingen van ir. R. P. LAMMERS, Rijkslandbouwconsulent voor de Peulvruchten.

L3

14B

463357

in genoemde jaren gemiddeld ca. 4000 ha. De laatste jaren wordt een deel van het areaal groene erwten vroeg gemaaid en bestemd voor de conservenindustrie (ca. 3000 ha). De betaalde oppervlakte groene erwten geeft een aanzienlijke schommeling te zien; het areaal neemt toe tot 1955, daarna treedt een inkrimping in. De oppervlakte schokkers is van 1950 af belangrijk toegenomen.

De economische betekenis van de erwtenenteel kan ook blijken uit de geëxporteerde hoeveelheden. Gemiddeld werd gedurende het tijdvak 1950 t/m 1958 ruim 48000 ton groene erwten en ca. 9000 ton schokkers uitgevoerd. In 1958/'59 bedroeg de exportwaarde van groene erwten en schokkers circa f 45 miljoen, d.i. ca. 15 % van de totale exportwaarde van onbewerkte akkerbouwprodukten.

Tabel 1 vermeldt de produktie en exportcijfers van 1950/'51 af.

TABEL 1. Produktie en export van groene erwten en schokkers per afzetseizoen (sept. t/m augustus) (in tonnen)

Jaar	Groene erwten		Schokkers	
	produktie	export	produktie	export
1950/'51	58 000	28 200	9 600	8 600
1951/'52	59 300	35 200	9 800	6 300
1952/'53	72 300	38 300	10 600	6 200
1953/'54	70 000	47 000	6 700	4 800
1954/'55	80 900	56 900	9 700	5 800
1955/'56	109 000	72 600	16 400	10 200
1956/'57	61 000	41 600	11 000	10 700
1957/'58	93 500	62 500	15 600	13 000
1958/'59	65 100	55 600	22 900	16 200

Bron: CBS

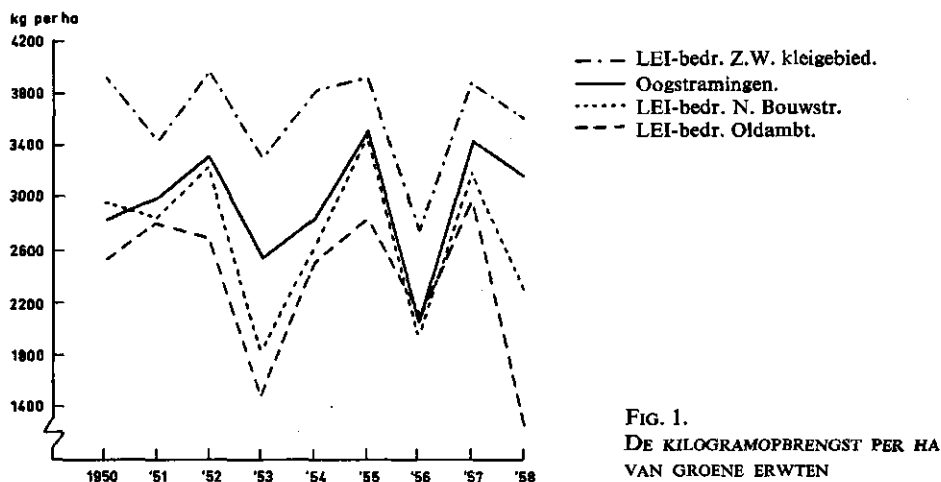
DE KWANTITATIEVE OPBRENGSTEN PER HA EN PRODUKTIEGEBIEDEN IN NEDERLAND

De kilogramopbrengsten per ha hebben blijkens figuur 1 een wisselend karakter. Het in de grafiek vermelde beloop van de opbrengsten is gebaseerd op de oogstramingen, welke ieder jaar voor het CBS plaatshebben. Deze schatting is niet nauwkeurig genoeg om maatgevend te zijn voor de absolute hoogte van de produktie. Dit opbrengstcijfer is echter wel bruikbaar om het verloop van de produktie te schetsen.

In de grafiek zijn voorts ook de opbrengsten aangegeven van de LEI-bedrijven in het Zuidwestelijk kleigebied en in Groningen. Duidelijk blijkt dat de ontwikkeling in het produktieniveau op de LEI-bedrijven geheel parallel loopt met de geschetste ontwikkeling volgens de oogstramingen. Opmerkelijk is het niveauverschil tussen de opbrengsten van de noordelijke teeltgebieden en het Zuidwestelijk kleigebied. Vooral het Oldambt geeft in sommige jaren zeer lage opbrengsten.

Wanneer men de kwantitatieve opbrengsten per ha van na de oorlog vergelijkt met die van vóór de oorlog, blijkt dat de kilogramopbrengsten in het Zuidwestelijk kleigebied belangrijk zijn gestegen; in Groningen daarentegen stijgen de opbrengsten niet.

GROENE ERWTEN EN SCHOKKERS

De toegenomen opbrengsten in het zuidwesten zijn verkregen doordat:

- a. rassen met resistentie tegen topvergelingsziekte in teelt zijn genomen;
- b. bestrijding van insecten met succes wordt toegepast (bladrandkever en vroege akkertrips).

In Groningen daarentegen spelen de topvergeling en de genoemde insectenplagen geen rol van betekenis. Men zit hier met een andere, vrijwel niet te verbeteren factor, nl. de vruchtbaarheid van de grond (structuur) en het minder gunstige klimaat. Onder invloed van bovengenoemde factoren is de rentabiliteit van de erwenteelt in Groningen relatief gedaald en als gevolg hiervan is de verbouwde oppervlakte teruggelopen. Tabel 2 geeft hieromtrent nadere informatie. De beteelde oppervlakte van de belangrijkste teeltgebieden is afzonderlijk vermeld voor 1950 en 1959.

Groningen was, zoals uit de tabel duidelijk wordt, vroeger een van de belangrijkste teeltgebieden van groene erwten. Momenteel is de verbouw van relatief geringe betekenis.

TABEL 2. De oppervlakte erwten en schokkers per provincie (in ha). Bron: CBS.

	Groene erwten		Schokkers	
	1950	1959	1950	1959
Groningen	4746	1147	—	—
Overijssel	1034	2730	—	—
Noord-Holland	2621	1784	—	—
Zuid-Holland	2956	3427	592	2150
Zeeland	3312	8189	1730	6150
Noord-Brabant	3660	2198	—	—
Overige provincies	1984	1267	444	719
Totaal	20313	20742	2766	9019

Schokkers worden voornamelijk geteeld in het Zuidwestelijk kleigebied; de betaalde oppervlakte is de laatste jaren toegenomen.

DE BESTEMMING VAN HET PRODUKT

Verschillende agrarische produkten in onbewerkte toestand zijn aan bederf onderhevig; de afzet moet dan binnen het jaar plaatshebben. Hoewel op den langen duur de kleur en de kookkwaliteit achteruitgaan, kunnen erwten echter worden overgehouden tot het volgende jaar. De hoeveelheid erwten welke ieder jaar voor verkoop beschikbaar komt, wordt derhalve beïnvloed door het overschot van het voorgaande jaar.

Economisch gezien is dit een groot voordeel; immers door de houdbaarheid van het produkt is men nu niet gedwongen bij overvoerde markt tegen „afbraakprijzen” te verkopen.

Het voor verkoop beschikbare kwantum in een bepaald jaar wordt voorts nog beïnvloed door de geïmporteerde hoeveelheid. Veelal wordt in Nederland nl. ook nog een kwantum groene erwten ingevoerd; deze importerwten worden als regel weer geëxporteerd en zijn van relatief geringe betekenis. De bestemming van de Nederlandse groene erwten en schokkers is de laatste jaren *globaal* als volgt:

	<i>Groene erwten</i>	<i>Schokkers</i>
Export	ca. 70 %	80 %
Binnenlandse consumptie.	ca. 12 %	—
Zaaizaad binnenland	ca. 5 %	7 %
Veevoeder binnenland	ca. 13 %	13 %
	100 %	100 %

DE GELDOPBRENGST PER HA EN DE UITGEZAAIDE OPPERVLAKTE VAN HET VOLGENDE JAAR

Voor een gewas als erwten – waarvoor geen garantieprijs geldt – zal de boer bij het opstellen van zijn bouwplan bewust of onbewust een schatting maken van het prijsrisico dat hij loopt bij de verbouw van het gewas.

De boer is over het algemeen geneigd om te reageren op de prijs die gedurende het laatste afzetseizoen kon worden gemaakt. Bij verschillende agrarische produkten die een vrij constante afzetmogelijkheid hebben, betekent dit, dat door de uitbreiding of inkrimping van de produktie de prijs weer wordt beïnvloed. Hierdoor ontstaat een aanbod- en prijscyclus.

Van sommige produkten – b.v. varkensvlees en uien* – is het bekend dat de ondernemer met zijn produktie sterk reageert op de prijs van de afgelopen periode.

Het is interessant na te gaan of dit voor erwten ook het geval is. Wanneer wij de gemiddelde opbrengst en daarnaast de uitgezaaide oppervlakte in een grafiek uitzetten, blijkt inderdaad dat er verband bestaat tussen geldopbrengst en betaalde oppervlakte een jaar later. Deze gegevens zijn in de figuren 2 en 3 vermeld.

* Zie ook „Produktie en afzet van zaai-uien”, *Bedrijfseconomische Mededeling No. 28. LEI, 1958.*

GROENE ERWTEN EN SCHOKKERS

FIG. 2. (links) OPBRENGST EN UITGEZAAIDE OPPERVLAKTE GROENE ERWTEN

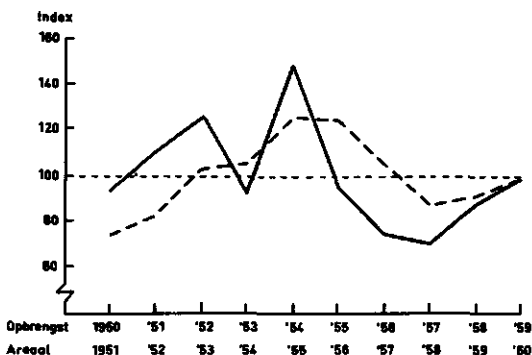
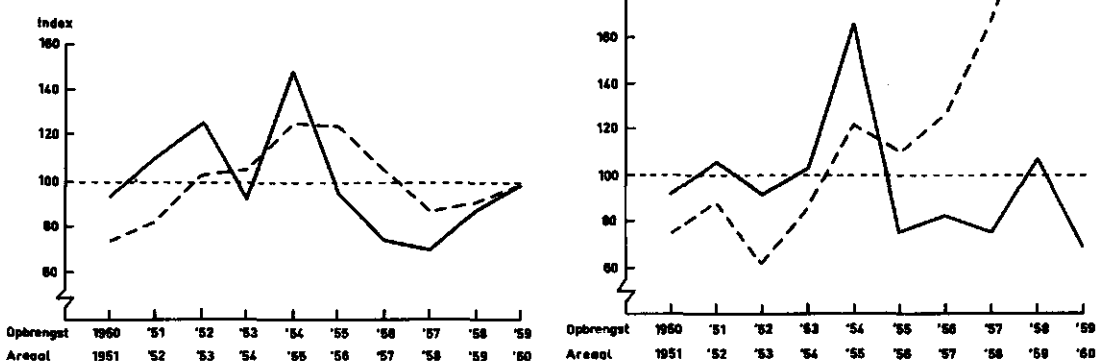

FIG. 3. (rechts) OPBRENGST EN UITGEZAAIDE OPPERVLAKTE SCHOKKERS

De geldopbrengsten per ha zijn berekend door de geschatte kilogramopbrengsten volgens de oogstramingen te vermenigvuldigen met de gemiddeld gemaakte prijs. De opbrengsten van het stro zijn in de berekening opgenomen. Om de invloed van de geldontwaarding af te zwakken is een correctie op de prijzen toegepast. Van deze opbrengsten en van de uitgezaaide oppervlakte zijn indexcijfers berekend, waarbij het gemiddelde over de jaren 1950 t/m 1958 op 100 is gesteld.

Behoudens enkele uitzonderingen zien wij in de grafiek, dat de lijn van de betaalde oppervlakte zowel voor groene erwten als voor schokkers in grote trekken parallel loopt aan de geldopbrengstlijn. Een hoge geldopbrengst geeft een grote betaalde oppervlakte, een lage geldopbrengst wordt gevolgd door een geringere uitzaai in het daaropvolgende jaar. Opmerkelijk is de sterk toegenomen oppervlakte van schokkers na 1956, ondanks de relatief lage geldopbrengsten in die jaren.

Dit kan veroorzaakt zijn door het feit, dat de prijsverhouding tussen groene erwten en schokkers in deze jaren voor de schokkers gunstig lag, hetgeen betekent – gezien de gelijke plaats, die schokkers en groene erwten in het vruchtenwisselingsschema innemen – dat de neiging bestond om het areaal schokkers uit te breiden ten koste van het areaal groene erwten (zie fig. 2 en 3).

Wij krijgen de indruk, dat de boer ook bij de teelt van erwten over het algemeen geneigd is achter de financiële resultaten aan te zaaien.

DE TOTALE NEDERLANDSE PRODUCTIE EN DE PRIJS

Een belangrijke vraag voor de producenten van een produkt is of de totale inlandse produktie invloed uitoefent op de prijs van een produkt. Uit de figuren 2 en 3 is reeds gebleken, dat bij erwten de geldopbrengst van een bepaald jaar reacties oproept voor de produktie van het komende jaar. Een volgende stap is na te gaan of een hogere of lagere Nederlandse produktie de prijs beïnvloedt.

FIG. 4. (links) DE NEDERLANDSE PRODUKTIE EN DE PRIJS VAN GROENE ERWTEN

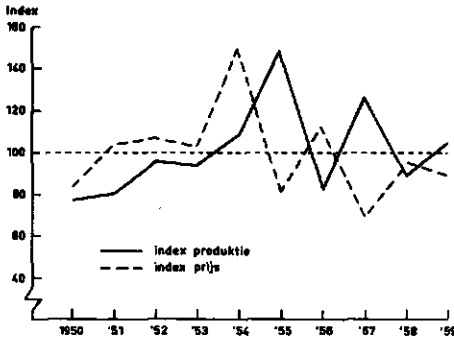
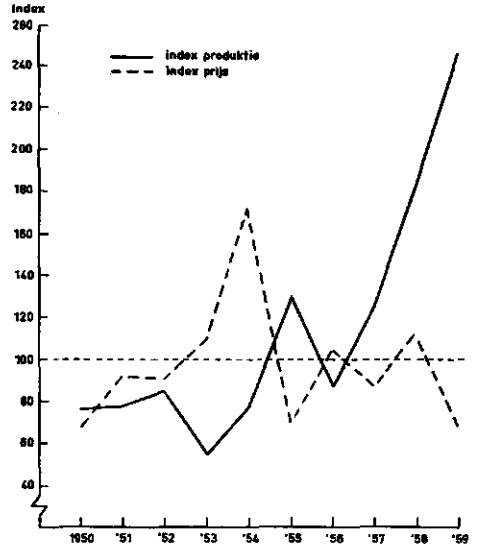

FIG. 5. (rechts) DE NEDERLANDSE PRODUKTIE EN DE PRIJS VAN SCHOKKERS

In de figuren 4 en 5 is de door de boer gemaakte prijs uitgezet tegenover de in Nederland geproduceerde hoeveelheden.

De produktie is berekend door de uitgezaaide oppervlakte te vermenigvuldigen met de opbrengsten per ha zoals die ieder jaar door de oogstramingscommissie worden geschat. Het verloop van de geproduceerde hoeveelheden wordt aangegeven door indexcijfers, waarbij de gemiddelde produktie over 1950 t/m 1958 op 100 is gesteld. Over dezelfde jaren is ook het verloop van de gemiddelde jaarprijs uitgezet (1950 t/m 1958 = 100).

Wanneer wij beide lijnen – produktie- en prijslijn – in verband met elkaar bezien, dan valt op dat ze voor een deel tegengesteld verlopen. Opmerkelijk is echter, dat tot en met 1954 zowel de prijs als de produktie van groene erwten stijgt. Dit kan worden verklaard uit het feit dat gedurende deze periode bij onze belangrijkste afnemers West-Duitsland en Engeland de produktie van erwten aanzienlijk terugliep. Hierdoor kon de gestegen Nederlandse produktie zelfs tegen hogere prijzen gemakkelijk afzet vinden. Na 1954 wordt de situatie echter anders; de produktie schommelt om het gemiddelde en de prijs en produktie verlopen tegengesteld.

In deze jaren daalt weliswaar de Engelse produktie ook nog belangrijk, maar wij hebben nu te maken met een belangrijke concurrent op de Engelse markt, nl. de Verenigde Staten van Amerika met Alaska-erwten, waardoor de afzet van Nederlandse erwten wordt bemoeilijkt. Ook bij de schokkers zien wij – zij het minder duidelijk – een dergelijk verloop tussen produktie en prijs.

Samenvattend kan worden gezegd, dat van 1950 af t/m 1954 de gestegen produktie van groene erwten en schokkers kon worden afgezet tegen hogere prijzen. Dit werd veroorzaakt door het feit dat bij onze belangrijkste afnemers West-Duitsland en Engeland de produktie sterk afnam. Een uitzondering in deze periode is, wat de pro-

GROENE ERWTEN EN SCHOKKERS

duktie van schokkers betreft, het jaar 1953, toen ten gevolge van de watersnoodramp in het belangrijkste produktiegebied – het Zuidwestelijk kleigebied – de uitgezaaide oppervlakte belangrijk minder was. Uit de vergelijking van produktie en prijs wordt de indruk verkregen dat de laatste jaren de totale Nederlandse produktie van invloed is op de hoogte van de prijs die kan worden gemaakt.

Vorenstaande beschouwing brengt ons er als vanzelf toe om in het navolgende aandacht te besteden aan de buitenlandse produktie en aan de plaats die de Nederlandse produktie inneemt op de wereldmarkt en op de Westeuropese markt.

DE NEDERLANDSE EXPORT

Nederland is voor zijn afzet van erwten – evenals voor de meeste andere landbouwprodukten – vooral aangewezen op het buitenland. De jaarlijkse produktie van groene erwten wordt, zoals reeds werd opgemerkt, voor 60 à 70 % geëxporteerd. Ook de in Nederland voortgebrachte schokkers worden voor een groot deel uitgevoerd (ca. 80 %); het niet uitgevoerde deel hiervan is bestemd voor zaaizaad of veevoer. In het binnenland worden geen schokkers geconsumeerd.

De voornaamste landen waarheen onze afzet van groene erwten plaatsheeft zijn West-Duitsland en Engeland. Daarnaast wordt regelmatig nog een kwantum geleverd aan Tsjechoslowakije, Oost-Duitsland, Noorwegen en Finland, terwijl incidenteel nog wel enige afzet plaatsheeft naar andere landen.

België en Italië behoren tot de regelmatige afnemers van spliterwten. Wat betreft de afzet van schokkers is Engeland onze belangrijkste afnemer voor dit produkt. Daarnaast is Noorwegen een regelmatige afnemer, terwijl voorts ieder jaar nog enige afzet plaatsheeft naar enkele andere landen; zo is Ierland incidenteel afnemer van een zekere hoeveelheid schokkers.

Tabel 3 geeft informatie over de relatieve betekenis van de buitenlandse afnemers

TABEL 3. Afzet groene erwten en schokkers in 1956/'57 t/m 1958/'59 per afzetgebied in procenten van de totale export Nederlands produkt

	Groene erwten				Schokkers			
	1956	1957	1958	gem.	1956	1957	1958	gem.
West-Duitsland . . .	52	49	40	47	–	–	–	–
Engeland	20	24	27	24	85	79	85	83
Noorwegen	–	–	–	–	9	13	6	9
Overige landen . . .	28	27	33	29	6	8	9	8
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100

DE WERELDPRODUKTIE VAN „DROGE ERWTEN”

De omvang van de wereldproduktie wordt de laatste jaren gepubliceerd door de FAO. Deze statistiek omvat zoveel mogelijk landen. Tabel 4 vermeldt de produktie-cijfers voor „droge erwten”. Voor Nederland komt dit globaal overeen met de totale

produktie van groene erwten en schokkers. Het verschil met elders in dit artikel vermelde produktiecijfers is gelegen in het feit, dat hier te lande ook nog een areaal andere erwtensoorten wordt gezaaid (kapucijners en rozijnerwten). De produktie hiervan is echter van relatief geringe betekenis.

Tabel 4 geeft een overzicht van de totale produktie in de vrije wereld. Daarnaast worden grote hoeveelheden erwten geproduceerd in Rusland, China, Polen en enkele andere communistische landen. Van deze landen zijn weinig cijfers bekend. Het is niet te zeggen of deze produktiegebieden in de toekomst nog eens zullen gaan concurreren op de Nederlandse en op de andere markten van de vrije wereld. Gezien de Russische manipulaties op de vlammarkt in de afgelopen jaren, moet dit echter geenszins als uitgesloten worden beschouwd.

TABEL 4. Wereldproduktie van droge erwten (naar *Production Yearbook FAO*)

Produktiegebied	Aeraal in ha × 1000				Opbrengst per ha × 100 kg				Produktie in tonnen × 1000			
	1948/'52	1955	1956	1957	1948/'52	1955	1956	1957	1948/'52	1955	1956	1957
Nederland	24	38	36	35	28	35	21	33	67	131	76	115
Verenigd Koninkrijk	76	58	50	37	19	25	15	21	140	147	75	77
West-Duitsland	28	10	8	8	14	19	19	19	41	19	15	15
Frankrijk	25	21	22	22	15	18	18	20	37	38	39	43
Spanje	36	32	33	32	5	6	6	6	19	19	19	19
Zweden	24	25	27	26	15	19	17	14	37	22	47	37
België	6	10	10	9	26	32	27	31	15	30	27	29
Italië	19	18	17	17	6	7	5	8	12	12	9	13
Verenigde Staten	113	114	138	110	12	10	15	14	139	115	210	151
Zuid-Amerika	100	90	90	100	10	9	8	9	100	80	70	90
Azië (excl. China)	1040	960	990	1040	7	7	6	6	690	640	620	630
Afrika	620	620	590	570	6	6	6	6	399	380	370	340
Australië	40	40	30	30	13	13	17	20	50	50	50	60

Tabel 4 leert ons, dat Nederland in West-Europa een van de belangrijkste erwtenproducerende landen is. Door de afgenomen produktie in Engeland is het de laatste jaren zelfs zo, dat Nederland de meeste erwten voortbrengt.

Opmerkelijk zijn voorts ook de relatief hoge kilogramopbrengsten per ha welke in ons land worden behaald. Slechts België benadert deze opbrengsten; de totale Belgische produktie is overigens van betrekkelijk geringe betekenis. Opgemerkt dient nog te worden dat de bovenvermelde produktiecijfers niet steeds geheel vergelijkbaar zijn, omdat soms verschillende soorten erwten onder één hoofd worden opgenomen. Voor een globaal inzicht zijn de gegevens van tabel 4 echter zeker bruikbaar. Voorts moet nog worden bedacht, dat bij de produktiegegevens van de USA een belangrijk kwantum doperwten voor zaadteelt is opgenomen. Gemiddeld werd over de jaren 1950 t/m 1958 145000 ton geogst. Deze zijn als volgt te verdelen:

Alaska's en andere groene erwten . . .	70000 ton
Gele erwten	25000 ton
Zaadoperwten	50000 ton
	<hr/>
	145000 ton

GROENE ERWTEN EN SCHOKKERS

Voor analyse van de marktverhoudingen is het nuttig om behalve de kennis van bovenvermelde productiecijfers te beschikken over informatie omtrent de verhandelde hoeveelheden. Het *Trade Yearbook* van de FAO kan ons hierover niet voldoende inlichten, omdat de import- en exportcijfers alleen voor alle peulvruchten gezamenlijk worden vermeld. In *Landbouwwereldnieuws* van 5 september 1959 is echter een overzicht gegeven van de invoer en de uitvoer van de voornaamste belanghebbende landen. Deze tabel werd overgenomen uit het Amerikaanse blad *Foreign Crops and Markets (World Summaries)*.

TABEL 5. Invoer en uitvoer van droge erwten voor de voornaamste belanghebbende landen

	Invoer		Uitvoer	
	1957	1958	1957	1958
	ton × 1000	ton × 1000	ton × 1000	ton × 1000
Nederland	20	14	72	82
Verenigd Koninkrijk	65	94	—	—
West-Duitsland	46	48	1	1
Frankrijk	18	19	2	7
België	9	6	11	15
Italië	5	3	—	1
Zwitserland	5	4	—	—
Ierland	2	3	—	—
Oostenrijk	0,5	1	1	1
Verenigde Staten	1	5	35	64
Canada	1	1	13	11
Cuba	4	4	—	—
Nieuw-Zeeland	5	—
Japan	1	8	—	—

. = de gegevens ontbreken; — = komt niet voor.

Uit tabel 5 blijkt dat Engeland, West-Duitsland en Frankrijk de belangrijkste erwten-importerende landen van West-Europa zijn. Engeland en West-Duitsland zijn dan ook onze belangrijkste afnemers. Nederland is in deze jaren de grootste exporteur geweest, gevolgd door de Verenigde Staten van Amerika. Van de Amerikaanse Alaska-erwten ondervinden wij vooral op de Engelse markt concurrentie.

In het voorgaande werd gesignaleerd dat de Nederlandse productie de laatste jaren invloed uitoefent op de hoogte van de prijs.

Na constatering van het feit, dat Nederland een der belangrijkste erwten-producerende landen en het belangrijkste exportland van West-Europa is, wordt de gedachte aan een verband tussen de totale Nederlandse productie en de hoogte van de prijs veel meer aanvaardbaar; vooral ook wanneer wij bedenken dat de vraag naar produkten, die in de primaire levensbehoeften voorzien, inelastisch is.

DE ENGELSE AFZETMARKT VOOR ERWTEN

De Engelse productie van erwten is, zoals gezegd, in de periode na de Tweede Wereldoorlog belangrijk afgenomen.

Voor de oorlog teelde Engeland ca. 8000 ha erwten, voornamelijk schokkers; onder invloed van de hoge prijzen tijdens en na de oorlog nam het areaal toe tot ca. 75000 ha in 1950. Na 1950 nam de beteelde oppervlakte snel af; in 1958 werd nog slechts 35000 ha ingezaaid (waarvan ca. $\frac{3}{4}$ schokkers en $\frac{1}{4}$ ronde groene erwten). Deze daling van de eigen produktie is gunstig geweest voor de mogelijkheid tot exporteren van Nederlandse erwten.

Engeland is momenteel een grote importeur van erwten, in tegenstelling tot de periode na de oorlog, toen het zijn eigen markt vrijwel geheel uit eigen produktie kon voorzien.

De vermindering van de eigen verbouw van het produkt hangt samen met de relatief lage opbrengst. Gedurende de periode 1939 t/m 1957 bedroeg de opbrengst per ha gemiddeld ca. 1900 kg, hetgeen neerkomt op ca. $\frac{2}{3}$ van een normale Nederlandse oogst.

Het produktieniveau in Engeland is dus – zoals uit het vorenstaande blijkt – vrij laag. Bovendien heeft de oogst aldaar meer kans op verregenen; het klimaat is in Engeland gemiddeld nl. slechter dan in Nederland. Door deze lage kilogramopbrengsten is bij normale prijzen de rentabiliteit van het gewas gering.

Een andere oorzaak van de afnemng van de beteelde oppervlakte droge erwten is dat ook in Engeland steeds meer conservendoperwten worden geteeld. De Nederlandse erwten worden in Engeland als groente gebruikt.

Een concurrent van Nederland op de Engelse markt voor groene erwten zijn de Verenigde Staten, die de laatste jaren geregeld Alaska-erwten naar Engeland exporteren. De Engelse afnemers zijn met de kwaliteit van Alaska-erwten zeer tevreden; het produkt is zeer geschikt voor inblikken, voor welk doel ook de meeste erwten in Engeland worden gebruikt. Wat betreft de afzet van Nederlandse schokkers naar Engeland kan worden gezegd, dat Nederland vrijwel de enige leverancier en Engeland zelf de enige concurrent is. Vóór de oorlog werden in Engeland ook schokkers door Japan ingevoerd. Deze concurrent is echter, wellicht onder invloed van de sterke bevolkingsaanwas in laatstgenoemd land, van de Engelse markt verdwenen (tabel 5).

De laatste jaren bestaat onder invloed van de toegenomen welvaart in Engeland de neiging om van de z.g. *processed peas* – dit zijn opgeweekte geconserveerde droge erwten – over te schakelen naar de betere doperwten in blik of in bevroren toestand.

Deze ontwikkeling is ongunstig voor de exportkansen van onze erwten. De Engelse doperwteenteelt kan nl. de buitenlandse concurrentie veel beter weerstaan dan de teelt van droge erwten.

Een goede kwaliteit van de erwten tegen een belangrijk lagere prijs dan de doperwten zal nodig zijn om de afzet te bestendigen.

DE WESTDUITSE AFZETMARKT VOOR ERWTEN

Evenals op de Engelse markt voor erwten is er na de oorlog op de Duitse markt veel veranderd. Eerst na de laatste oorlog is West-Duitsland – als gevolg van de splitsing van Duitsland in een westelijk en een oostelijk deel – een belangrijke afnemer van Nederlandse groene erwten geworden. Oost-Duitsland heeft nl. een belangrijke eigen produktie. De Westduitse markt heeft potentieel een flinke behoefte aan gele

erwten. De consumptie van gele erwten is noodgedwongen vervangen door groene erwten door het afsnijden van het Oostduitse produktiegebied en door het beperkte aanbod van dikwijls matig van kwaliteit zijnde gele erwten uit andere landen.

Nederland staat aan de vooravond van het starten van een gele-erwtenverbouw mede met het oog op de Westduitse markt. Het areaal erwten in West-Duitsland is – evenals in Engeland – de laatste jaren sterk teruggelopen. De kilogramopbrengsten per ha zijn t.o.v. de Nederlandse opbrengsten laag en dientengevolge is de winstgevendheid van het produkt gering. Daar de Westduitse regering haar boeren een relatief hoge tarweprijs garandeert, is de belangstelling van de boeren voor de erwteenteelt ook uit dien hoofde gering.

Westduitse produktie van erwten (Production Yearbook FAO)	
1948-'52	28000 ha
1955	10000 ha
1956	8000 ha
1957	8000 ha
1958	7000 ha

Er is in West-Duitsland – gezien dit kleine areaal – een grote importbehoefte. De Nederlandse erwten worden in West-Duitsland voornamelijk voor soep gebruikt.

Concurrenten op de Westduitse markt zijn België en de USA. De Alaska-erwten zijn echter bij de Duitse consument niet erg geliefd. De reden hiervan is de

fijne korrel en lichte kleur, en de minder goede kookkwaliteit (voor soep).

In Engeland daarentegen, waar Alaska-erwten overwegend worden ingeblikt – waar ze zeer geschikt voor zijn –, is men over de kwaliteit zeer tevreden.

De Marokkaanse erwt is slechter van kwaliteit en is geen ernstige concurrent voor het Nederlandse produkt.

SAMENVATTING

1. De produktie van erwten in Nederland heeft voor het overgrote deel plaats op de akkerbouwbedrijven in de kleigebieden. Het teeltgebied voor schokkers is het Zuidwestelijk kleigebied.
2. Blijkens de resultaten van de LEI-bedrijven is er een duidelijk niveauverschil tussen de kwantitatieve opbrengsten van de noordelijke teeltgebieden en de overige akkerbouwgebieden.
Zowel in de Noordelijke bouwstreek als in het Oldambt is de uitgezaaide oppervlakte – als gevolg van de relatief lagere rentabiliteit – na de Tweede Wereldoorlog sterk ingekrompen. Het lage opbrengstniveau t.o.v. het Zuidwestelijk kleigebied wordt veelal toegeschreven aan de vruchtbaarheid van de grond (structuur) en aan klimatologische omstandigheden.
3. De gemiddelde Nederlandse kilogramopbrengst per ha is overigens – blijkens de produktiecijfers van de FAO – de hoogste van de vrije wereld.
4. De bestemming van de Nederlandse produktie is de laatste jaren *globaal* als volgt:

	<i>Groene erwten Schokkers</i>	
Export	ca. 70%	80%
Binnenlandse consumptie	ca. 12%	–
Zaaizaad binnenland . .	ca. 5%	7%
Veevoeder binnenland .	ca. 13%	13%
Totaal	100%	100%

5. De belangrijkste afnemers van Nederlandse groene erwten zijn West-Duitsland en Engeland.
De schokkers gaan voornamelijk naar Engeland en Noorwegen. Binnenlandse consumptie van schokkers heeft niet plaats.
6. Op de Engelse markt is onze belangrijkste concurrent de laatste jaren de Verenigde Staten van Amerika met Alaska-erwten. Op de Westduitse markt ondervinden wij concurrentie van de USA en België.
De Alaska-erwten zijn echter voor de Duitse consumptie (soep) minder geschikt. de Engelse consument daarentegen is over de kwaliteit tevreden (processed peas). De hoogte van de produktie van de USA is van belang voor de Nederlandse afzetmogelijkheden.
7. Bij verschillende speculatieve landbouwprodukten – waarvoor geen garantieprijzen gelden – bestaat er verband tussen de uitgezaaide oppervlakte en de geldopbrengst van het voorafgaande jaar. Ook bij de erwten is dit het geval; de boer is bij de teelt van erwten veelal geneigd „achter de resultaten aan te zaaien”.
8. In de jaren na 1950 heeft zich op de Westeuropese erwtenmarkt een belangrijke wijziging voorgedaan. Zowel de Westduitse als de Engelse produktie nam onder invloed van de relatief slechte financiële resultaten af. Dit had tot gevolg dat de sterk gestegen Nederlandse produktie tot en met 1954 tegen hogere prijzen kon worden afgezet. Na 1954 verloopt de prijs van groene erwten tegengesteld aan de produktie. De indruk wordt derhalve verkregen, dat de laatste jaren de hoogte van de Nederlandse produktie van betekenis is voor de prijs die kan worden gemaakt. Nederland is van de voor de Westeuropese markt producerende landen de belangrijkste exporteur.
9. De consumptiegewoonten t.a.v. erwten zijn in de naoorlogse periode veranderd onder invloed van:
 - a. de toegenomen welvaart, waardoor het mogelijk wordt luxueuzer te eten;
 - b. de mechanisatie en automatisering van de arbeid, waardoor de lichamelijke inspanning van de werkers geringer wordt en de behoefte aan lichter voedsel ontstaat;
 - c. de schaarste aan arbeidskrachten in het gezin (werkende vrouw en gebrek aan huispersoneel). Hierdoor ontstaat de neiging om de maaltijden te bereiden met zo weinig mogelijk moeite, waardoor de vraag naar geconserveerde, gemakkelijk te bereiden produkten groter wordt.
10. Ten aanzien van de toekomstige ontwikkeling dient men m.i. in Nederland met twee belangrijke factoren rekening te houden.
 - a. Onder invloed van de gewijzigde consumptiegewoonten zien we de laatste jaren met name in Nederland en Engeland toeneming van de teelt van conservendoperwten. De afzetmogelijkheden van droge erwten (los, of opgeweekt en ingeblikt) hebben daardoor de neiging geringer te worden. De Engelse doperwtenteelt kan bovendien de buitenlandse concurrentie veel beter weerstaan dan de teelt van droge erwten. Droge erwten zijn echter belangrijk goedkoper dan doperwten; de export van droge erwten voor conservering naar Engeland zal wellicht kunnen worden bestendig, indien een beter kwaliteits-

type zou kunnen worden aangeboden. Hiervoor zullen speciale rassen moeten worden gekweekt.

- b. Onze belangrijkste afnemer van groene erwten, West-Duitsland, heeft potentieel een flinke behoefte aan gele erwten. De consumptie van gele erwten is noodgedwongen vervangen door groene erwten door het afsnijden van het Oostduitse produktiegebied en door het beperkte aanbod van – dikwijls matig van kwaliteit zijnde – gele erwten uit andere landen. De verbouw van gele erwten van goede kwaliteit zal derhalve gewenst zijn.

LITERATUUR

1. Jaarverslagen van het Produktschap voor Granen, Zaden en Peulvruchten.
2. LAMMERS, R. P., Perspectieven voor de peulvruchtenteelt in Nederland. Verschenen in „Twintig Jaren Peulvruchten Studie Combinatie”. Wageningen, 1959.
3. *Landbouwwereldnieuws* 14 (1959) 36 (5 sept.) 570.
4. RIEPMA, Wzn., W. P., Erwtendonderzoek en de teelt van erwten in Engeland. *Meded. No. 13 P.A.W.* Wageningen, 1958.
5. Verslagen Landbouwkundig Onderzoek in Noordelijk Groningen.

's-Gravenhage, december 1960